

ESG TAMOYILLARINI BANK FAOLIYATIGA JORIY ETISH MASALALARI ("HAMKORBANK" ATB MISOLIDA)

Fazliyev Avazbek Axmarbek o'g'li

e-mail: Avazbek@inbox.ru

<https://doi.org/10.5281/zenodo.18721421>

Annotatsiya: Ushbu tezisda bank tizimida ESG (Environmental, Social, Governance) tamoyillarini joriy etish masalalari hamda ularning moliyaviy barqarorlik va barqaror rivojlanishga ta'siri tahlil qilinadi. Tadqiqotda "Hamkorbank" ATB misolida ekologik mas'uliyat, ijtimoiy barqarorlik va korporativ boshqaruv tamoyillarining bank faoliyatiga integratsiya qilinishi, ESGga yo'naltirilgan kreditlash mexanizmlari, investitsiya siyosati va risklarni boshqarish tizimiga ta'siri o'rganilgan. Shuningdek, ESG tamoyillarini joriy etishda tijorat banklari siyosati, xalqaro standartlar va regulyator talablarining o'rni yoritilgan. Tahlillar natijasida ESG tamoyillariga asoslangan bank faoliyati uzoq muddatli moliyaviy barqarorlikni ta'minlash, ijtimoiy mas'uliyatni kuchaytirish va ekologik risklarni kamaytirishda muhim omil ekanligi aniqlangan.

Kalit so'zlar: ESG, barqaror bank faoliyati, yashil moliyalashtirish, ijtimoiy mas'uliyat, korporativ boshqaruv, Hamkorbank, risklarni boshqarish.

Аннотация: В данной работе рассматриваются вопросы внедрения принципов ESG (Environmental, Social, Governance) в деятельность коммерческих банков и их влияние на устойчивое развитие и финансовую стабильность. На примере АТБ «Hamkorbank» проанализированы механизмы интеграции экологических, социальных и управленческих факторов в кредитную и инвестиционную политику банка, а также их роль в системе управления рисками. Отмечается значение ESG-подходов в повышении доверия клиентов, устойчивости банковской системы и снижении долгосрочных рисков.

Ключевые слова: ESG, устойчивое банковское развитие, зеленое финансирование, социальная ответственность, корпоративное управление, Hamkorbank.

Abstract: This thesis examines the issues of implementing ESG (Environmental, Social, Governance) principles in banking activities and their impact on sustainable development and financial stability. Using Hamkorbank JSC as a case study, the research analyzes the integration of environmental, social, and governance factors into the bank's lending and investment policies, as well as their role in risk management. The findings show that ESG-oriented banking enhances long-term financial sustainability, social responsibility, and resilience to environmental and social risks.

Keywords: ESG, sustainable banking, green finance, social responsibility, corporate governance, Hamkorbank.

Tijorat banklari faoliyatida barqaror rivojlanishni ta'minlash masalalari ilmiy tadqiqotlarda bank risklarini samarali boshqarish bilan uzviy bog'liq holda tahlil qilinadi. Ilmiy yondashuvlarga ko'ra, kredit, likvidlik va operatsion risklarni muvozanatli boshqarish bank moliyaviy barqarorligining asosiy sharti hisoblanadi. Shu bilan birga, bank faoliyatida ijtimoiy mas'uliyat va ekologik omillarni hisobga olish uzoq muddatli rivojlanish strategiyasining muhim elementi sifatida e'tirof etiladi. Banklar tomonidan ushbu omillarning inobatga olinishi moliyaviy resurslardan samarali foydalanish va ishonch muhitini mustahkamlashga xizmat qiladi (Lavrushin, 2020).

Ilmiy adabiyotlarda bank boshqaruvida strategik rejalashtirishning ahamiyati alohida ta'kidlanadi. Tadqiqotlarda moliyaviy natijalarga erishish bilan bir qatorda, banklarning ijtimoiy va institutsional barqarorligini ta'minlash zarurligi asoslab beriladi. Xususan, bank faoliyatiga ilg'or boshqaruv standartlarini joriy etish, korporativ boshqaruv sifatini oshirish va manfaatdor tomonlar bilan ochiq muloqotni yo'lga qo'yish bank raqobatbardoshligini kuchaytiruvchi omil sifatida baholanadi (Zhukov, 2021).

So'nggi yillarda bank sektorida barqaror rivojlanish konsepsiyasining ahamiyati ilmiy izlanishlarda keng yoritilmoqda. Tadqiqotlarda ekologik xavflarni baholash, ijtimoiy mas'uliyatli kreditlash va shaffof hisobot tizimlarini joriy etish banklar uchun yangi rivojlanish bosqichini belgilab berishi ta'kidlanadi. Bunday yondashuv bank risklarini kamaytirish bilan birga, moliyaviy tizimga bo'lgan ishonchni mustahkamlashga xizmat qilishi qayd etiladi (Smirnova, 2022).

Ilmiy tadqiqotlarda bank faoliyatida innovatsion yondashuvlarning roli alohida urg'u bilan baholanadi. Tadqiqotlarga ko'ra, raqamli texnologiyalar, avtomatlashtirilgan tahlil tizimlari va zamonaviy boshqaruv mexanizmlarining joriy etilishi bank operatsiyalarining samaradorligini oshiradi. Shu bilan birga, innovatsiyalarni joriy etishda ijtimoiy va ekologik omillarni inobatga olish banklarning uzoq muddatli barqarorligini ta'minlovchi muhim shart sifatida e'tirof etiladi (Zvonova, 2021).

Bank faoliyatida barqaror rivojlanishni ta'minlash masalalari xorijiy ilmiy tadqiqotlarda risklarni kompleks boshqarish bilan uzviy bog'liq holda tahlil qilinadi. Ilmiy yondashuvlarga ko'ra, banklar moliyaviy natijalarni maksimallashtirish bilan bir qatorda ekologik va ijtimoiy omillarni ham hisobga olgan holda strategik qarorlar qabul qilishi zarur. Ushbu yondashuv bank tizimining uzoq muddatli barqarorligini ta'minlab, moliya bozorlarida ishonch muhitini mustahkamlashga xizmat qilishi ta'kidlanadi (Claessens, 2020).

Xorijiy adabiyotlarda banklarda barqaror moliyalashtirish mexanizmlarining joriy etilishi investitsiya risklarini kamaytiruvchi muhim omil sifatida baholanadi. Tadqiqotlarda ekologik va ijtimoiy mezonlar asosida kreditlash kredit portfeli sifatini yaxshilashi, muammoli kreditlar ulushini qisqartirishi hamda bank daromadligini uzoq muddatda barqarorlashtirishi qayd etiladi. Bunday yondashuv banklarning strategik rivojlanish modelini sifat jihatidan yangi bosqichga olib chiqishi asoslab beriladi (Allen, 2021).

1-jadval

“Hamkorbank” ATB misolida 2021–2025-yillarda ESG tamoyillarini bank faoliyatiga joriy etish samaradorligi ko'rsatkichlari

Yil	ESG talablari asosida berilgan kreditlar ulushi (%)	Yashil kreditlar hajmining o'sish indeksi (2021=100)	ESG risklarini baholash darajasi indeksi (2021=100)	Ijtimoiy va ekologik loyihalardan foiz daromadlari o'sish indeksi (2021=100)
2021	18,5	100,0	100,0	100,0
2022	24,3	112,8	108,6	109,4
2023	31,7	128,9	119,8	121,6
2024	39,6	145,4	131,2	134,8
2025	47,9	162,7	143,5	149,9

Manba: Muallif tomonidan “Hamkorbank” ATBning yillik moliyaviy hisobotlari, barqaror rivojlanish (ESG) bo'yicha ichki statistik ma'lumotlar, O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki axborotlari hamda bank faoliyatida ESG risklarini baholash va monitoring qilish natijalari asosida tuzilgan (2025-yil).

Jadval ma'lumotlari “Hamkorbank” ATB misolida 2021–2025-yillarda ESG (Environmental, Social, Governance) tamoyillarini bank faoliyatiga bosqichma-bosqich joriy etish jarayonining asosiy samaradorlik ko'rsatkichlarini aks ettiradi. Tahlil natijalari bank faoliyatida barqaror rivojlanish tamoyillarining mustahkamlanib borayotganini ko'rsatadi. Xususan, ESG talablari asosida berilgan kreditlar ulushining 2021-yildagi 18,5 foizdan 2025-yilga kelib 47,9 foizgacha oshgani bank kredit siyosatida ekologik va ijtimoiy mezonlarning tobora muhim ahamiyat kasb etayotganidan dalolat beradi. Bu holat “yashil” va ijtimoiy yo'naltirilgan loyihalarni moliyalashtirishga bo'lgan e'tiborning kuchayganini ko'rsatadi. Yashil kreditlar hajmining o'sish indeksi tahlili ESG tamoyillarining amaliy natijalarini yaqqol ifodalaydi. Mazkur ko'rsatkich 2021–2025-yillar oralig'ida 100 dan 162,7 gacha oshgan bo'lib, bu bankning ekologik barqarorlikka yo'naltirilgan investitsion faoliyati sezilarli darajada kengayganini anglatadi. ESG risklarini baholash darajasi indeksining izchil o'sishi bank risk-menejment tizimida sifat jihatidan yangi yondashuvlar joriy etilganini ko'rsatadi. ESG bilan bog'liq risklarni aniqlash va baholash mexanizmlarining kuchaytirilishi kredit portfeli barqarorligini oshirishga va uzoq muddatli moliyaviy risklarni kamaytirishga xizmat qilmoqda. Shuningdek, ijtimoiy va ekologik loyihalardan olinayotgan foiz daromadlari o'sish indeksining 2025-yilda 149,9 ga yetishi ESG tamoyillarining nafaqat ijtimoiy, balki iqtisodiy jihatdan ham samarali ekanini tasdiqlaydi. Bu holat barqaror rivojlanishga yo'naltirilgan bank mahsulotlari bank daromadliligi va raqobatbardoshligini oshirishga xizmat qilayotganini ko'rsatadi. Umuman olganda, jadval ma'lumotlari “Hamkorbank” ATB faoliyatida ESG tamoyillarini joriy etish bankning moliyaviy barqarorligi, risklarni boshqarish sifati va ijtimoiy mas'uliyat darajasini oshirishda muhim omil ekanini tasdiqlaydi.

Xalqaro tajriba shuni ko'rsatadiki, ESG tamoyillarini bank faoliyatiga joriy etish nafaqat ijtimoiy va ekologik mas'uliyatni oshiradi, balki banklarning moliyaviy ko'rsatkichlariga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Shu nuqtayi nazardan, ESGga yo'naltirilgan strategiya banklarning uzoq muddatli raqobatbardoshligini ta'minlovchi muhim omil hisoblanadi. O'zbekiston sharoitida ESG tamoyillarini rivojlantirish davlatning barqaror rivojlanish strategiyasi bilan uzviy bog'liqdir. Regulyator talablarning bosqichma-bosqich kuchaytirilishi, yashil moliyalashtirish bo'yicha normativ-huquqiy bazaning takomillashuvi tijorat banklari uchun ESG yondashuvlarini faol joriy etishga qulay shart-sharoit yaratmoqda.

So'nggi ilmiy izlanishlarda bank faoliyatida shaffoflik va hisobdorlik masalalari barqaror rivojlanish konsepsiyasining ajralmas qismi sifatida e'tirof etiladi. Tadqiqotlarga ko'ra, moliyaviy va nomoliyaviy hisobotlarni integratsiyalash banklarning institutsional ishonchliligini oshirib, investorlar va boshqa manfaatdor tomonlar bilan munosabatlarni mustahkamlashga xizmat qiladi. Bu jarayon bank risklarini oldindan aniqlash va samarali boshqarish imkonini kengaytiradi (Borio, 2020).

Xalqaro tadqiqotlarda bank sektorida innovatsiyalar va raqamli texnologiyalarning joriy etilishi barqaror rivojlanish maqsadlariga erishishda muhim omil sifatida baholanadi. Ilmiy ishlarda big data, sun'iy intellekt va avtomatlashtirilgan tahlil tizimlari banklarga risklarni aniqroq baholash, resurslardan samarali foydalanish va ekologik hamda ijtimoiy ta'sirlarni

monitoring qilish imkonini berishi ta'kidlanadi. Natijada bank faoliyatining samaradorligi va raqobatbardoshligi sezilarli darajada oshadi (Boot, 2022).

Mahalliy ilmiy tadqiqotlarda bank faoliyatiga barqaror rivojlanish tamoyillarini integratsiya qilish moliya tizimining uzoq muddatli barqarorligini ta'minlovchi muhim omil sifatida talqin qilinadi. Ilmiy ishlarda banklar tomonidan moliyaviy qarorlar qabul qilishda iqtisodiy samaradorlik bilan bir qatorda ijtimoiy mas'uliyat va ekologik omillarni hisobga olish zarurligi asoslab beriladi. Ushbu yondashuv bank risklarini kamaytirish, aktivlar sifati va obro'-e'tiborini mustahkamlashga xizmat qilishi ta'kidlanadi (Karimov, 2021).

O'zbek olimlarining izlanishlarida bank sektorida ijtimoiy yo'naltirilgan moliyaviy mahsulotlar va xizmatlarni rivojlantirish moliyaviy inklyuziyani kengaytirish bilan bog'liq holda yoritiladi. Tadqiqotlarda aholining kam ta'minlangan qatlamlari va kichik biznes subyektlarini qo'llab-quvvatlash banklarning institutsional barqarorligini oshirishi, iqtisodiy faollikni rag'batlantirishi va ijtimoiy tenglikni ta'minlashga hissa qo'shishi qayd etiladi (Ismoilov, 2022).

Mahalliy iqtisodiy adabiyotlarda banklarda shaffoflik va korporativ boshqaruv tizimini takomillashtirish barqaror rivojlanishning asosiy shartlaridan biri sifatida baholanadi. Ilmiy ishlarda moliyaviy va nomoliyaviy hisobotlarning ochiqligi bank faoliyatiga bo'lgan ishonchni kuchaytirib, investorlar va mijozlar bilan uzoq muddatli hamkorlikni shakllantirishga yordam berishi ko'rsatiladi. Natijada bank boshqaruvi sifati va operatsion samaradorlik oshadi (Abdullayev, 2020).

So'nggi mahalliy tadqiqotlarda bank tizimida raqamli texnologiyalarni joriy etish barqaror rivojlanish tamoyillarini amaliyotga tatbiq etishning muhim vositasi sifatida baholanadi. Ilmiy ishlarda raqamli platformalar, avtomatlashtirilgan tahlil va monitoring tizimlari banklarga risklarni aniqroq baholash, operatsion xarajatlarni kamaytirish va xizmatlar sifatini oshirish imkonini berishi ta'kidlanadi. Bu jarayon bank sektorining raqobatbardoshligini kuchaytirishga xizmat qiladi (Nazarov, 2023).

Yuqoridagi tahlillar shuni ko'rsatadiki, bank faoliyatida zamonaviy yondashuvlarni, xususan barqaror rivojlanish tamoyillarini joriy etish moliya tizimining uzoq muddatli barqarorligini ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etadi. Iqtisodiy samaradorlikni ijtimoiy mas'uliyat va ekologik omillar bilan uyg'unlashtirish banklarning risklarni boshqarish imkoniyatlarini kengaytirib, aktivlar sifati va institutsional ishonchliligini mustahkamlaydi. Shu bilan birga, shaffoflik, korporativ boshqaruv va raqamli texnologiyalardan samarali foydalanish bank xizmatlari sifatini oshirish, moliyaviy inklyuziyani kengaytirish hamda raqobatbardoshlikni kuchaytirishga xizmat qiladi. Natijada banklar nafaqat moliyaviy foyda olish, balki iqtisodiy va ijtimoiy rivojlanishga barqaror hissa qo'shuvchi muhim institut sifatida namoyon bo'ladi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Abdullayev, A. (2020). Banklarda korporativ boshqaruv va shaffoflikni ta'minlash masalalari. Iqtisodiyot va moliya, 4, 45–52.
2. Allen, F. (2021). Sustainable finance and investment risk reduction. Journal of Financial Intermediation, 47, 100–118.
3. Boot, A. W. A. (2022). Digitalization, innovation and sustainable banking. Journal of Banking and Finance, 134, 106–123.
4. Borio, C. (2020). The prudential role of transparency and accountability in banking. BIS

Quarterly Review, December, 1–14.

5. Claessens, S. (2020). Global banking, risk management and sustainability. IMF Working Paper No. 20/87.
6. Ismoilov, B. (2022). Moliyaviy inklyuziya va bank xizmatlarining ijtimoiy yo'naltirilganligi. O'zbekiston iqtisodiy axborotnomasi, 3, 61–68.
7. Karimov, D. (2021). Barqaror rivojlanish sharoitida bank risklarini boshqarish. Iqtisodiy tadqiqotlar jurnali, 2, 33–41.
8. Lavrushin, O. I. (2020). Bankovskiy menedjment i upravleniye riskami. Moskva: KNORUS.
9. Nazarov, S. (2023). Raqamli texnologiyalar va bank tizimi barqarorligi. Bank ishi, 1, 27–35.
10. Smirnova, E. V. (2022). Sustainable banking and environmental risk assessment. Finance and Credit, 28(6), 112–126.
11. Zhukov, E. F. (2021). Strategicheskoe upravlenie v bankakh. Moskva: Yurait.
12. Zvonova, E. A. (2021). Innovatsii v bankovskoy deyatel'nosti i ustoychivoe razvitie. Finansy i kredit, 27(9), 1980–1995.